

УДК 373.31(430)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-2-37>

Юдіта ПАВЛОВИЧ,
orcid.org/0000-0002-9705-3381
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філології (українське відділення)
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II
(Берегове, Закарпатська область, Україна) pavlovics.judit@kmf.org.ua

Андрея ПЕВСЕ,
orcid.org/0000-0001-8572-032X
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філології (українське відділення)
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II
(Берегове, Закарпатська область, Україна) pevse.andrea@kmf.org.ua

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ З ІНОЗЕМНИХ МОВ ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В КРАЇНАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ

У статті розглянуто змістові засади навчальних програм та планів, що регламентує процес навчання іноземної мови в початковій школі Угорщини Словаччини, Чехії та Польщі; висвітлено теоретико-методологічні засади формування змісту навчальних програм; окреслено основні напрями її розвитку; розкрито теоретичні підходи до формування навчальних планів і програм з іноземних мов у початковій школі вищезгаданих країн; визначено основні напрями реформування змісту ранньої іноземної освіти. Виокремлено найважливіші чинники, що вплинули на зміни в цій сфері освіти. На підставі проаналізованих джерел представлено основні відомості щодо планування та складання програм початкової школи в країнах Вишеградської четвірки. Виявлено вплив загальноєвропейських і світових глобалізаційних та інтеграційних процесів, розпаду соціалістичної співдружності на кардинальні трансформації іноземної освіти, пов'язані зі змінами мовного репертуару та започаткуванням обов'язкового раннього вивчення сучасних європейських мов у початкових школах досліджуваних країн. Визначено, що всі чотири країни дотримуються директиви інституції Ради Європи в галузі мовної політики – «рідна мова плюс дві іноземних», а також вважають основним завданням ранньої іноземної освіти формування основ іноземної комунікативної компетенції, розвиток мотиваційної сфери учня та його вмінь і навичок спілкування в мультилінгвальному та полікультурному європейському суспільстві. Розглянуто проблему реформування змісту ранньої іноземної освіти в школах Словаччини, де уряд у 2007 році прискорив позитивні зміни у викладанні іноземних мов у початкових школах. Констатовано вплив на формування мовної політики та розроблення змісту Національного плану, який став основним чинником реформування шкільного навчання іноземних мов у Чехії. Встановлено, що на основі Національного навчального плану в Угорщині з 2003 року започатковано довготривалу стратегію модернізації іноземної освіти, а освітні реформи у Польщі мали безпосереднє відношення до мовної політики, крім цього, було розроблено навчальний план, у якому учням молодших класів та їхнім батькам було гарантовано вільний вибір мов для вивчення, а вчителям вільний вибір підручників та навчально-методичних матеріалів.

Ключові слова: іноземні мови, зміст, початкова школа, навчальна програма, освіта.

Yudita Pavlovych,

orcid.org/0000-0002-9705-3381

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Philology (Ukrainian Department)

Ferenc Rakocza II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

(Beregovo, Transcarpathian region, Ukraine) pavlovics.judit@kmf.org.ua

Andrea Pevse,

orcid.org/0000-0001-8572-032X

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Philology (Ukrainian Department)

Ferenc Rakocza II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

(Beregovo, Transcarpathian region, Ukraine) pevse.andrea@kmf.org.ua

IMPROVING THE CONTENT OF FOREIGN LANGUAGE CURRICULA FOR PRIMARY SCHOOLS IN THE VISEGRAD FOUR COUNTRIES

The article deals with the content of the educational programs and plans, which regulates the process of learning a foreign language in elementary schools in Hungary, Slovakia, the Czech Republic, and Poland; highlights theoretical and methodical bases educational programs the main directions of its development are outlined; theoretical approaches to the formation of curricula and programs in foreign languages in the elementary school of the above-mentioned countries are revealed; the main directions of reforming the content of early foreign language education.

Presents the most important factors that influenced the ray changes in this sphere of education. Based on the analyzed sources, basic information is provided on the planning of educational work and programs in primary school in the countries of the Visegrad Four

The influence of the all-European, world globalization and integration processes, the collapse of the socialist community on the cardinal transformations of foreign language education, associated with changes in the linguistic repertoire and the introduction of compulsory early study of modern European languages in elementary schools of the countries under study has been identified. All four countries adhere to the directives of the institutions of the Council of Europe in the area of language policy – «native language plus two foreign languages», and also consider the main task of early foreign language education – to form the basis of foreign language communicative competence, the development of the students' motivational sphere and their communication skills in the multilingual and multicultural European society.

The article deals with the problem of early foreign language education content reformation in school of Slovakia. The adoption of the New Consent of foreign languages teaching and learning by the Slovak Government in 2007 accelerated the positive changes in teaching foreign languages in primary schools.

The influence on the formation of language policy and the development of the content of the National Plan, which became the main factor in the reform of school teaching of foreign languages in the Czech Republic. On the basis of the National Plan, a long-term strategy for the modernization of foreign language education has been launched in Hungary since 2003. The educational reform in Poland was directly related to linguistic politics and foreign language education, while of the country developed a curriculum in which junior pupils and their parents were guaranteed a free choice of languages for study, and teachers were free to select textbooks and teaching materials.

Key words: *foreign language, content, primary school, curriculum, education.*

Постановка проблеми. До основних засобів реалізації змісту ранньої іншомовної освіти відносяться програма, навчальний план, підручник, робочий зошит учня, які в цілому формують навчально-методичний комплекс, а також на сьогодні важливу роль відіграють аудіовізуальні, аудитивні та візуальні засоби навчання, крім цього додатковими засобами можуть бути ілюстративні словники, книги, журнали на іноземних мовах, відеофільми та ігрові матеріали.

Характерною рисою програми для початкової школи в Угорщині, Словаччині, Чехії, Польщі є те, що вона є державним документом, який визначає мовну політику на початковому етапі навчання і слугує базою для функціонування і удосконалення

системи початкового навчання іноземних мов, не зважаючи на вікові відмінності у системах шкільної початкової освіти країн Вишеградської четвірки. Саме тому такі програми можна розглядати в якості важливого матеріального засобу навчання, які спрямовані на реалізацію специфіки іноземної мови, як навчального предмета початкової школи.

Введення іноземної мови як обов'язкового предмету програми початкових шкіл спричинило низку проблем, що стосуються як розвитку та модернізації змісту ранньої шкільної іншомовної освіти, так і організаційно-методичної підготовки вчителя іноземних мов до роботи в початковій школі в напрямі якісного викладання сучасних європейських мов.

Аналіз досліджень. Як свідчить аналіз наукової літератури, розвитку іншомовної освіти, зокрема початкової, у країнах Вишеградської четвірки приділялася значна увага вчених-лінгвідидактів, науковців. Особливої уваги заслуговують праці М. І.Тадєєвої, присвячені тенденціям розвитку ранньої іншомовної освіти в країнах-членах Ради Європи, польської дослідниці Х. Коморовської, Р. Венцеля, угорського фахівця з ранньої іншомовної освіти М. Ніколов та лінгвідидакта І. Сабо. Значної уваги заслуговує також дослідження у сфері іншомовної освіти науковця Чеської Республіки З. Факлової.

Метою статті є аналіз основних підходів до удосконалення змісту навчальних програм з іноземних мов для початкової школи в країнах Вишеградської четвірки.

Виклад основного матеріалу. Трансформація змісту ранньої іншомовної освіти у школах Угорщини, Словаччини, Чехії та Польщі, починаючи з 90-х років минулого століття, пов'язана зі зміною мовного репертуару, коли вивчення російської мови, як основної іноземної, було переорієнтовано на вивчення сучасних європейських мов (англійської, німецької, французької, іспанської) та інших мов.

Зважаючи на вплив інтеграційних та глобалізаційних процесів, що відбуваються в Європі та світі, у країнах Вишеградської четвірки виникли проблеми із удосконалення навчальних програм, засобів навчання сучасних мов у початкових школах та організації фахової підготовки та перепідготовки вчителів іноземних мов, особливо тих, що працюють у початковій ланці освіти.

В умовах децентралізації систем освіти в зазначених країнах в галузі іноземних мов, становлення методичного плюралізму, стимулювання творчої активності учителів, організації їх підготовки і перепідготовки, шляхом участі в європейських мовних проєктах, літніх мовних школах та програмах обміну, виникає необхідність складання ефективних і якісних програм для ранньої іншомовної освіти.

На думку З. Нікітенко та Н. Гальскової в ряді західних країн існують програми «закритого» і «відкритого» типу. «Закрита» програма спрямована, перш за все, на вчителя, який працює на практичний результат у своїй діяльності і розглядає учня в якості об'єкта педагогічних зусиль самого вчителя (Гальскова, 2007:108). Ця програма спрямована на управління діяльністю вчителя, а учень, з його освітніми потребами, мотивами та інтересами, як правило, при цьому, відсутній. Існування такої програми відображає лише змістову сторону

навчання і не торкається процесуальної сторони, методів і способів навчання. У зв'язку з цим, така програма розробляється виключно працівниками міністерств та інших управлінських інституцій із залученням окремих фахівців у галузі іншомовної освіти, які представляють, як правило, одну методичну школу. Саме такими програмами були до 90-х років ХХ століття програми та інші освітні документи для шкіл різних рівнів у нашій країні та в країнах Вишеградської четвірки.

Після падіння Берлінської стіни та розпаду Радянського Союзу в постсоціалістичних країнах, які відносяться до Вишеградської групи, формується відкрите суспільство, відкрита система освіти і з'являються відкриті програми для навчання іноземних мов на всіх ланках освіти. Ці програми зорієнтовані, як на вчителя, так і на учня – важливого суб'єкта навчального процесу. Вони розробляються представниками різних закладів і представниками батьківських та учнівських органів управління в освітніх закладах, а також спрямовані на кореляцію структури програми із структурою навчальної діяльності з певного предмета (у нашому випадку іноземної мови). Такий зміст і структура програми дає вчителю стимул для самостійного вибору навчальних матеріалів і конкретних дій до реалізації освітніх цілей, зокрема, формування іншомовної комунікативної компетенції учнів. Такий підхід до підготовки навчальних програм забезпечує гнучке управління навчальним процесом і адаптацію вчителя та учня до нових умов навчання без порушення психолого-педагогічних та методичних умов цього процесу.

Таким чином, в країнах Вишеградської четвірки, починаючи з 90-х років ХХ століття, приживається «відкрита» програма в галузі іноземних мов. Другою важливою рисою такої програми є рівневий підхід до її конструювання (Schimek, 1995). У досліджуваних країнах цей підхід реалізується через існування програм, а також серією документів, які фіксують вимоги до рівня володіння іноземною мовою різних категорій учнів та студентів.

Сьогодні та теренах Ради Європи розроблено єдину систему рівнів володіння іноземною мовою і технології їхньої оцінки (самооцінки). Особливої ваги в ранній іншомовній освіті набув такий методичний інструментарій самооцінки володіння мовою, як мовне портфоліо, яке ведуть учні протягом вивчення предмета. Перевага цього методу в тому, що при вивченні іноземної мови учні можуть проявляти творчість та розвивати свої інтереси.

Розглядаючи особливості функціонування різних навчальних програм в Польщі, Угорщині, Чехії та Словаччині, проаналізуємо освітні програми та навчальні плани. Відмінності між ними полягають в статусі кожної із них, а також у структурних та змістових особливостях їх оформлення.

Перш за все роз'яснимо поняття «навчальна програма». Провідний методолог педагогічної науки України, Гончаренко С., у системі освіти навчальну програму розглядає як документ, що визначає зміст і обсяг знань, умінь і навичок, які необхідно засвоїти з кожного навчального предмета, а також зміст розділів і тем з розподілом їх за роками навчання. Крім цього, він виділяє основні принципи побудови навчальної програми: відповідність змісту сучасним досягненням науки, техніки й культури, соціальним цілям виховання учнів і розвиткові їхніх творчих здібностей; наступність у вивченні матеріалів; взаємозв'язок між навчальними предметами (Гончаренко, 1997).

Базовий навчальний план визначає необхідні обсяги, які повинна виконувати школа з точки зору: освіти, виховання та піклування. На його основі складаються типові навчальні плани. Базовий навчальний план у Польщі від 14 лютого 2017 року – це документ, який охоплює етапи від дитячих садочків до вищих навчальних закладів (Wróblewska, 2019). У типовому навчальному плані вказано перелік навчальних програм, кількість годин на тиждень відводиться на їхнє вивчення та в якому класі.

У країнах Вишеградської четвірки використовують у шкільній і вищій освіті національно-регіональні програми конструювання змісту освіти з іноземних мов. У цих програмах описані загальні підходи до конструювання системи іншомовної освіти, включаючи ранню іншомовну освіту, на основі діючої мовної політики країни в навчанні в різних типах шкіл. Крім цього, відзначаються цілі і зміст для формування іншомовної комунікативної компетентності школярів. Такі програми носять відкритий характер, що забезпечує кожному вчителю й авторів навчально-методичних комплексів свободу і право вибору форм організації навчального процесу. Дуже часто такі програми є авторськими і їх сутність полягає в тому, що вони містять концептуальні методичні моделі, що характерні для окремого типу навчального закладу (у нашому випадку – початкових шкіл).

Таким чином, на національно-регіональному рівні досліджуваних країн може існувати паралельно декілька варіантів програм, стосовно першої або другої іноземної мови. Такі програми можуть реалізовувати різні методологічні підходи

в організації навчального процесу з іноземних мов і бути націлені на спрямованість учнів початкової школи до міжкультурної комунікації.

Другий рівень конструювання програм – це програма конкретного начального закладу, суть якої полягає у виборі найоптимальнішого варіанту для реалізації комунікативних цілей навчання іноземних мов молодших школярів.

Виходячи із попереднього аналізу структури навчальних програм з іноземних мов для ранньої іншомовної освіти школярів, можна констатувати, що сучасна програма з іноземних мов, як в нашій українській освіті, так і в наших сусідів із Польщі, Угорщини, Чехії і Словаччини, містить такі компоненти: цілі навчання; учні з їхніми особистісними потребами та інтересами; учитель; зміст навчання іноземної мови, який спрямований на реалізацію поставлених цілей; певна система комунікативно-пізнавальних цілей учнів і забезпечення досягнення запланованого результату; зовнішні умови, в яких відбувається комунікативно-пізнавальна діяльність учнів – міжкультурна комунікація.

Виходячи із того, що мовна політика освітніх і культурних інституцій Ради Європи та Європейського Союзу спрямована на реалізацію засад мультилінгвізму та полікультурності в іншомовній освіті через реалізацію її змісту, що націлений на закріплення діалогу культур. Однак, такі наміри європейських інституцій не виключають регулювання міністерськими органами країн, зокрема Вишеградської групи, конструювання змісту, в тому числі і навчальних програм з іноземних мов для молодших школярів.

Так, у Міністерстві освіти Угорщини, яка стала піонером у становленні нової ранньої іншомовної освіти серед своїх сусідів в межах Вишеградської четвірки, на початку XX століття було здійснено низку успішних кроків до уніфікації змісту іншомовної освіти на всіх рівнях школи та вищої освіти (Lukács, 2001).

Цьому сприяли окремі поправки до Закону про освіту, що стосувалися започаткування раннього вивчення іноземних мов та впровадження у 2005 році випускного іспиту з іноземних мов. 2003 рік став пілотним для впровадження нових вимог до конструювання змісту іншомовної освіти на початковій стадії. 2004 рік ознаменований введенням до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти обов'язкового вивчення іноземних мов, починаючи з перших класів початкової ланки школи. На державному рівні також регламентовано принцип, що іноземні мови обов'язково вводяться до навчальних планів початкової школи, а також запроваджено право

вільного вибору іноземної мови по бажанню учнів та їх батьків.

Особливу та вирішальну роль в регулюванні навчальних програм з іноземних мов в Угорщині відіграє Національний навчальний план, який забезпечує також мовний репертуар і спрямований на підготовку школярів до іншомовної комунікації, починаючи від першого класу початкової школи і закінчуючи в дорослому віці, реалізуючи концепцію розвитку іншомовної освіти впродовж життя [Curriculum, 2007].

Варто зазначити, що принципи його формування є подібними в усіх країнах Вишеградської четвірки і базуються на ідеях дитиноцентризму; вирішальним впливом батьків в організації навчання другої мови, починаючи від вибору мови; інтеграції в навчальний процес холистичних ідей; важливості ігрової діяльності, як складової навчальної діяльності молодших школярів; врахування особливостей соціального та емоційного розвитку дитини; формування молодшого школяра до індивідуального стилю навчання; рівних можливостей дітей до всіх видів освіти і навчання для різних категорій школярів.

Основною метою навчання іноземної мови в початковій школі, як слушно зауважує І. Сабо, є підготовка до формування комунікативної компетентності шляхом удосконалення початкових вмінь і навичок в аудіюванні, говорінні, читанні і письмі (Szabó, 2008:24).

Важливими чинниками реформування змісту освіти є регулювання з боку Міністерства освіти розробка навчальних програм і планів; впровадження нових форм роботи та навчально-методичного забезпечення; політичні рішення в галузі мовної політики.

Впровадження нової стратегії в іншомовній освіті Угорщини включає декілька кроків, зокрема:

- розроблення спеціальних програм для початкової та середньої школи;
- реалізація додатку до Закону про освіту, що стосується інтенсивного навчання іноземних мов на обох етапах початкової освіти;
- впровадження випускного іспиту з іноземних мов у 2005 році (Curriculum, 2007: 8). Таким чином, у 2004 році розпочалася реалізація Угорського плану розвитку освіти, в якому важливою складовою стала іншомовна освіта (Medgyes, 2009).

З 2007 року, згідно до поправки до Закону, мінімум 20% годин на тиждень мало бути відведено на розвиток мовних і мовленнєвих компетентностей. У 2009 році необхідно було проаналізувати

результати ефективності такого нововведення.

Важливим аспектом розвитку освіти є білінгвальна освіта, початок якого відноситься до шести-семи років, а інколи, ще раніше – із дошкільного віку. Учні та їх батьки можуть вибрати мову: англійську, німецьку, французьку, італійську або іспанську. Відповідно до потреб школярів та їх батьків вчителі формують зміст і програму двомовного навчання.

Національний навчальний план забезпечує навчання великого спектру сучасних мов. Однак незначна кількості західноєвропейських мов вивчається, це здебільшого англійська та німецька мови. До змісту програми раннього навчання відносяться вірші, пісні, казки, драматизація, а пізніше більше уваги приділяється вивченню лексики, граматики та аудіюванню.

Розглянемо особливості конструювання навчальних програм з іноземних мов у ранній іншомовній освіті Словацької Республіки. Варто зазначити, що вони багато в чому схожі до аналогічних програм в Чеській Республіці, адже вони мають спільні витоки і до 1989 року – єдиний національний план, що функціонував у Чехословаччині. Саме у цьому році відбувалися суттєві позитивні зміни у викладанні іноземної мови. У 1990-их роках особливою популярністю користувалися англійська та німецька мови, а їхнє викладання розпочалося з молодшого шкільного віку. Багато вчителів за власною ініціативою брали участь у методичних нарадах, організованих, наприклад, Британською Радою, де вони мали можливість розширити свої мовні здібності, а також дізнатись про інноваційні методи навчання. (Škola a kurikulum, 2014:106).

У 2007 році уряд Словацької Республіки затвердив Нову концепцію викладання іноземних мов у початковій та середній школі, відповідно до якої вихідними положеннями були поступове запровадження викладання їх у початкових школах.

Загальна мета цієї концепції полягає в забезпеченні та досягненні для всіх учнів у системі освіти в Словацькій Республіці наприкінці середньої школи рівень спілкування B1/B2 першою іноземною мовою та другою іноземною мовою комунікаційний рівень A2/B1 відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти. (Pokrivčáková, 2008:11)

На сьогодні в Словаччині успішно вводяться в практику шкільної іншомовної освіти нові методи та технології (інтегроване вивчення мови та ІКТ навчання, драматизація, творче письмо).

Важливим чинником реформування шкільної іншомовної освіти Чехії було розроблення

Національного плану навчання іноземних мов на 2005-2008 рр., який створено на засадах основних документів, які регулюють іншомовну освіту в країнах ЄС та Ради Європи. (Kříž, 2009)

У 2006-2007 н. р. відбулися зміни, відповідно яких Міністерство освіти визначив навчальну (освітню) програму для шкіл, яка містить мету та способи її реалізації. Незважаючи на це, школам дозволено вільно обирати та створити навчальні плани та підручники, за допомогою яких хочуть досягти освітню мету. Перші такі навчальні плани були розроблені саме в цьому навчальному році.

Пріоритетним завданням іншомовної освіти ставилося обов'язкове володіння випускниками середньої школи двома іноземними мовами. Перша іноземна мова обов'язково вивчається в четвертому класі, але можна почати вивчати і раніше, у восьмирічному віці, якщо школа має необхідних ресурсів, наявні кваліфіковані вчителі та є фінансування. На основі одної з трьох затверджених освітніх програм зазначено, що вивчення іноземної мови можна почати із першого класу по одну-дві години на тиждень або з другого класу по три-п'ять годин, або в третьому класі по дві-чотири години. Навчальні години можна збільшити з четвертого по дев'ятий клас, залежно від рішень, ухвалених окремими школами для навчання обдарованих дітей з ініціативи батьків. Іноземна мова на факультативній основі входить в обов'язковий варіант навчального плану протягом останніх трьох років основної школи і триває до 17-19 років (старші класи середньої школи) (Faklova, 2008:86) Варто зазначити, що в Чеській Республіці функціонують і початкові школи з поглибленим вивченням іноземних мов, де обидві іноземні мови вивчаються обов'язково.

У середніх школах учні продовжують вивчати першу іноземну мову. Друга іноземна мова, як обов'язковий предмет, вводиться для всіх учнів старших класів середньої школи у віці 15-19 років, здебільшого у восьмому класі. У 2011-2012 н. р. другу іноземну мову можна було вивчати за бажанням, але з 2013-2014 н. р. вона стала обов'язковою в початковій школі, її мали викладати не пізніше восьмого класу. Таким чином, Чеська Республіка входить до числа більш ніж половини країн ЄС, де вивчають другу іноземну мову обов'язково. У майбутньому це може змінитися. Нині Міністерство освіти офіційно розпочало перегляд освітніх програм для початкової школи, де обговорюється питання добровільного вибору другої мови, школа може запропонувати ще одну мову, але учні не зобов'язані обирати її для навчання.

Міністерство освіти прийняло рішення про

список іноземних мов, запропонованих в Національній навчальній програмі, а саме: англійська і німецька мови рекомендуються, а можливим є викладання французької, іспанської, італійської та російської. Викладання інших мов можливе за потребою та якщо виконуються певні критерії: достатні кваліфікації вчителів, розроблений відповідний навчальний план (Годунко, 2017:92).

У ракурсі створення сучасних освітніх програм з іноземних мов для початкової школи вагомим успіхів здобули теоретики-лінгводидакти та вчителі в Польській Республіці. Фундаментальна зміна в контексті навчання та викладання іноземних мов відбулася разом із системними змінами, коли російську мову, так як і в Угорщині, Словаччині і в Чехії, поступово витіснили сучасні іноземні мови. До 1990 року російська мова як іноземна вивчалася з п'ятого класу, а західноєвропейські мови вивчало лише п'ятнадцять відсотків школярів. Лише в дев'яностих роках двадцятого століття стало можливим введення англійської мови як іноземної з 11 років у державних школах, а з 7-8 років – у багатьох приватних початкових закладах. Згідно нових вимог до навчальних планів початкової школи на вивчення іноземної мови було введено 2 години на тиждень в 5-8 класах. У формуванні змісту навчання іноземних мов основна увага спрямована на навчання говоріння та аудіювання, але у цей період ще не було запропонованих розмовних тем та лексичного мінімуму. У цей час кожний учитель іноземної мови повинен був розробити свою програму курсу на основі рекомендацій Міністерства освіти (мета, завдання, зміст, детальний опис навчального матеріалу.

Польськими дослідниками (Х. Коморовська, Р. Венцель) встановлено, що для оновлення програм з іноземних мов для початкової школи найбільший вплив мають чотири основні чинники: інтегроване навчання, відсутність різкого поділу навчального матеріалу на суто граматичний, фонетичний, лексичний, орфографічний; удосконалення навчальних підручників з іноземних мов із включенням завдань у формах ігрової діяльності і зміна функціонального завдання тестів із форми контролю видів мовленнєвої діяльності до засобу формування комунікативних і когнітивних умінь.

У Польщі 2002 р. знаменна дата, коли на саміті Ради Європейського Союзу глави урядів та країн Євросоюзу прийняли рішення про вивчення двох іноземних мов, починаючи з раннього віку. Також важливим є 2006 р., коли всі початкові школи перейшли на вивчення іноземної мови як обов'язкової дисципліни, а з 2008 р. іншомовна освіта стала обов'язковим елементом шкільної

програми середньої і вищої школи. У 2009 р. до складу освітніх програм було введено обов'язкове вивчення другої іноземної мови в середніх класах. Таким чином в освітній системі польських шкіл було впроваджено рекомендації Барселонського саміту 2002 р. про введення до навчальних планів базової школи обов'язкового вивчення двох іноземних мов, що і прагнула Х. Коморовська, відома польська лінгводидактка ще двадцять років назад (Komorowska, 1994:69).

З вересня 2015 року перша іноземна мова, переважно англійська, стала обов'язковою для вивчення з першого класу початкової школи, а з вересня 2017 року вона має бути обов'язковою для дошкільників. Таким чином іноземна мова стала обов'язковою складовою навчального плану початкової школи. Другу іноземну мову вивчають у середній школі (7-8 клас), її можна обирати. Пріоритетними мовами є німецька та французька, рідше обирають іспанську, італійську та російську, а з 2016 р. можна вибрати й українську як другу іноземну.

У 2017-2018 навчальному році в Польщі запроваджено новий базовий навчальний план початкової школи, спочатку якого було введено в 1, 4 та 7 класах. У 2018-2019 н. р. сфера його застосування поширюється на 2, 5, 8 класи, а в наступному році вже накрив всю початкову школу. (Kopińska, 2018:134)

На основі аналізу навчальних планів та навчально-методичних матеріалів з англійської мови для початківців польська дослідниця М. Ольпінська-Шк'єлко (Olpińska-Szkiełko, 2015:62) зробила висновок, що постає проблема підготовки ефективних навчально-методичних матеріалів для роботи з молодшими школярами у сфері вивчення англійської мови, і це завдання має виконати спільнота лінгводидактів, вчителів та співтовариство батьків з місцевими управлінськими центрами освіти. Але уже зараз в Польщі успішно працюють сім комплексів навчальних матеріалів з англійської мови, які включають загальний підручник, практичний підручник учня або робочий зошит і підручник для вчителя з аудіо та відео матеріалами. Для порівняння, також проводився аналіз науково-методичного комплексу з німецької мови як іноземної, який складається з чотирьох частин: два загальні підручники для першого і другого класів, а також інші підручники для практичного використання і книга для вчителя із аудіо та відео матеріалами.

М. Ольпінська-Шк'єлко стверджує, що найкращий період започаткування вивчення іноземної мови починається від трьохрічного віку, який є сензитивним (сприятливим), тому необхідно розпочинати її викладання як у школі (у віці 5-6 років),

так і в дитячому садку (у віці 3-5 років) і для цього допускає, що можна використовувати спочатку одні і ті ж навчальні матеріали. Особливу увагу потрібно лише звернути на формування необхідного для цієї категорії дітей освітнього середовища, спрямованого на організацію навчання іноземної мови, паралельно з рідною, у процесі ігрової діяльності (Olpińska-Szkiełko, 2015:62). Для цього необхідно створити природне мовне освітнє середовище, використавши переваги білінгвальної освіти. Таким чином для дітей необхідно створити реальні комунікативні ситуації, які реалізуються у процесі двомовного навчання. Особливо важливо при цьому використати вміння і навички усного і писемного мовлення рідною мовою та аутентичні англійські та німецькі навчальні матеріали, які є основною складовою змісту таких білінгвальних програм. Зміст навчальних програм і комплексів для ранньої іншомовної освіти таких учнів включає дитяче навколишнє середовище та їхні інтереси і потреби, як-от: сім'я, друзі, домашні улюбленці, відвідування зоопарку, іграшки, їжа, частини тіла, одяг, природа (сад, ліс), пори року, погода, день народження, свята, магазини і покупки. В окремих підручниках також присутні теми з шкільного життя: шкільне приладдя, класна кімната, уроки, розклад уроків. Інші окремі теми включають епізоди із довкілля: кімната з іграшками, майданчик для ігор. Але така тематика лише підсилює актуальність ранньої іншомовної підготовки школярів.

У наступних класах зміст навчальних програм утруднюється, зважаючи на ускладнення складової з рідної польської мови. З'являються такі теми, як сонячна система, динозаври, а також відбувається подальший розвиток в напрямку ускладнення змісту і розширення обсягу тем: у розділі про звірів у зоопарку презентуються назви багатьох тварин, подаються їх кількісні та якісні характеристики (великий, малий, чорний, червоний), пропонуються характеристики типових їхніх дій та звуки, які вони видають: гавкати, нявкати, шипіти, співати, тощо.

Освітні програми та навчальні плани спрямовані на розвиток критичного мислення, читацьких та граматичних умінь, вдосконалення вміння спілкуватися впевнено та ефективно. Наприклад, у програмі викладання англійської мови на I етапі навчання виявлено, що цілі повністю відповідають цілям навчання, окресленим у Базовому навчальному плані. Навчальна програма визначає розвиток комунікативних навичок та сприймання мовлення на слух. Наприкінці третього класу учень повинен мати достатній лексичний запас для спілкування, вміти ставити запитання та відповідати

на них, а також складати описи та вступати в діалоги (Program nauczania języka, 2017)

Базові предмети шкільної програми початкової школи та їх зміст контролюються Міністерством освіти. На сьогодні в Польщі під впливом освітніх інституцій ЄС проведено реформи освіти, у тому числі вдосконалення навчальних програм, планів та методики викладання іноземних мов у початковій школі.

Висновки. Зміни в освітніх програмах в країнах Вишеградської четвірки в останні тридцять

років, особливо після двохтисячних, забезпечили євроінтеграцію у галузі мовної освіти. Основною метою внесених змін у програми є підвищення ефективності та якості навчання, розвитку навичок використання іноземних мов та інформаційних технологій, краще вміння застосовувати учнями шкільні знання в житті. Такі погляди відповідають загальноєвропейській концепції сучасної освіти. Безсумнівно, підвищений інтерес до вивчення іноземних мов та пріоритетна її роль у навчанні наслідок цих змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Faklova Z. Baseline Study on FLT to Young Learners in the Czech Republic. *An Early Start: Young Learners and Modern Languages in Europe and Beyond*. 2008. P. 79–92.
2. Komorowska H. Curriculum Development for In-service Teacher Education in Poland. *Studia Anglica Posnaniensia*. 1994. XXVIII. pp. 114–121.
3. Kopińska V. Zmiana polskich podstaw programowych kształcenia ogólnego w zakresie kompetencji społecznych i obywatelskich. Analiza krytyczna. *Parezja. Czasopismo Forum Młodych Pedagogów przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN* nr 1/2018 (9) pp. 132–154.
4. Kříž E., Jordánová B. National Research Report Czech Republic. Czech National Education System and Effective School Indicators. *Prague: Institute of Education and Communication*, 2009. 23 p.
5. Lukács K. Foreign language teaching in present day Hungary: An EU perspective. *NovELTy*. 2001. Vol. 9, № 1. URL: <http://ludens.elte.hu/~deal/pages/novelty/htm2/vol91/lukacs.html>. (дата звернення: 15 липня 2022)
6. Medgyes P. Twenty years in Paradise: Foreign-language education projects in Hungary. *Methodology lecture series*. 2009. URL: <http://seas3.elte.hu/coursematerial/MedgyesPeter/index.html> (дата звернення: 10 липня 2022)
7. National Core Curriculum (abridged version). *Ministry of Education and Culture Budapest*, 2007. URL: <http://www.nefmi.gov.hu/english/hungarian-national-core> (дата звернення: 15 липня 2022)
8. Nikolov M. Curtain H. Teaching Foreign Languages to Young Learners in Hungary. *An Early Start: Young Learners and Modern Languages in Europe and Beyond*. Strusburg: Council of Europe Publishing, 2000. pp. 29-40.
9. Olpińska-Szkielko M. Teaching materials for English in the primary education also for pre-school education? *Glottodidactica*. Poznan: Adam Mickiewicz University Press, 2015. XLII/2. pp. 61–72.
10. Pokrivčáková S., Jozef F. Cudzie jazyky v škole 5. Nitra. 2008, 260 p. URL: <https://www.kajk.pf.ukf.sk/public/S.%20Pokriv%20c4%8d%20c3%a1kov%20c3%a1,%20J.%20Filov%20-%20Cudzie%20jazyky%20v%20c5%a1kole%205.pdf> (дата звернення: 10 липня 2022)
11. Program nauczania języka angielskiego dla klas I–III URL: https://www.pearson.pl/fileadmin/poland/english/products/files/Programy_nauczania_jezyka_angielskiego_dla_klas_1-3_zgodny_z_podstawa_programowa_z_14_lutego_2017.pdf (дата звернення: 15 липня 2022)
12. Schimek F. Foreign Languages at Primary Level. Report on Workshop 8B (7 – 13 May 1995). Velm, Austria. 1995. pp. 48–54.
13. Škola a kurikulum – transformácia v slovenskom kontexte: vedecká monografia./ Porubský Š. a iné. Banská Bystrica. 2014. 190 p. URL: <https://publikacie.umb.sk/pedagogicke-vedy/skola-a-kurikulum-transformacia-v-slovenskom-kontexte-online-dokument.html> (дата звернення: 10 липня 2022)
14. Szabó I. Foreign language Teaching in Primary Education in Hungary. *Encuentro. Revista de investigación e innovación en la clase de idiomas*. 2008. № 17. pp. 23–27.
15. Wensel R. A General theory of Language Education. Gdansk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdanskiego, 1994. 166 p.
16. Wróblewska M., Małycka M., Woźniak J. Bliziej podstawy programowej. *Życie Szkoły*. 2019. № 4. s. 2–5.
17. Гальскова Н. Д. Теория и практика обучения иностранным языкам в начальной школе. Смоленск: Ассоциация XXI век, 2007. 180 с.
18. Годунко Л. В. Організація навчання іноземних мов на всіх етапах шкільної та вищої освіти у Чеській Республіці. *Педагогічні науки*. Випуск 2 (88) 2017 С. 91–95.
19. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 376 с.
20. Тадеєва М. І. Розвиток сучасної шкільної іншомовної освіти в країнах-членах Ради Європи : монографія. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 432 с.

REFERENCES

1. Faklova Z. Baseline Study on FLT to Young Learners in the Czech Republic. *An Early Start: Young Learners and Modern Languages in Europe and Beyond*. 2008. P.79-92.
2. Komorowska H. Curriculum Development for In-service Teacher Education in Poland. *Studia Anglica Posnaniensia*. 1994. XXVIII. P. 114–121.
3. Kopińska V. Zmiana polskich podstaw programowych kształcenia ogólnego w zakresie kompetencji społecznych i obywatelskich. Analiza krytyczna. [Changing the Polish core curriculum for general education in the field of social and civic

competences. Critical analysis]. *Parezja. Czasopismo Forum Młodych Pedagogów przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN* nr 1/2018 (9) P. 132–154 [in Polish].

4. Kříž E., Jordánová B. National Research Report Czech Republic. Czech National Education System and Effective School Indicators. *Prague: Institute of Education and Communication*, 2009. 23 p.

5. Lukács K. Foreign language teaching in present day Hungary: An EU perspective. *NovELTy*. 2001. Vol. 9, № 1. URL: <http://ludens.elte.hu/~deal/pages/novelty/htm2/vol91/lukacs.html>.

6. Medgyes P. Twenty years in Paradise: Foreign-language education projects in Hungary. *Methodology lecture series*. 2009. URL: <http://seas3.elte.hu/coursematerial/MedgyesPeter/index.html>

7. National Core Curriculum (abridged version). *Ministry of Education and Culture* Budapest, 2007. URL: <http://www.nefmi.gov.hu/english/hungarian-national-core>

8. Nikolov M. Curtain H. Teaching Foreign Languages to Young Learners in Hungary. *An Early Start: Young Learners and Modern Languages in Europe and Beyond*. Strusburg: Council of Europe Publishing, 2000. P. 29–40.

9. Olpińska-Szkiełko M. Teaching materials for English in the primary education also for pre-school education? *Glottodidactica*. Poznan: Adam Mickiewicz University Press, 2015. XLII/2. P. 61–72.

10. Pokrivčáková S., Jozef F. Cudzie jazyky v škole 5. [Foreign languages at school 5.] Nitra. 2008, 260 p. URL: <https://www.kajk.pf.ukf.sk/public/S.%20Pokriv%20c4%8d%20c3%a1kov%20c3%a1,%20J.%20Filo%20-%20Cudzie%20jazyky%20v%20c5%a1kole%205.pdf> [in Slovakian]

11. Program nauczania języka angielskiego dla klas I–III [English language curriculum for grades 1–3] URL: https://www.pearson.pl/fileadmin/poland/english/products/files/Programy_nauczania/klasy_1_8_nowa_podstawa_2017/Program_nauczania_jezyka_angielskiego_dla_klas_1-3_zgodny_z_podstawa_programowa_z_14_lutego_2017.pdf [in Polish]

12. Schimek F. Foreign Languages at Primary Level. Report on Workshop 8B (7 – 13 May 1995). Velm, Austria. 1995. P. 48–54.

13. Škola a kurikulum – transformáciá v slovenskom kontexte: vedecká monografia. [School and curriculum – transformations in the Slovak context: scientific monograph]. Porubský Š. a iné. Banská Bystrica. 2014. P. 190 URL: <https://publikacie.umb.sk/pedagogicke-vedy/skola-a-kurikulum-transformacia-v-slovenskom-kontexte-online-dokument.html> [in Slovakian]

14. Szabó I. Foreign language Teaching in Primary Education in Hungary. *Encuentro. Revista de investigación e innovación en la clase de idiomas*. 2008. № 17. P. 23–27.

15. Wensel R. A General theory of Language Education. Gdansk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdanskiego, 1994. 166 p.

16. Wróblewska M., Małyska M., Woźniak J. Bliżej podstawy programowej. [Closer to the core curriculum] *Życie Szkoły*. 2019. № 4. s. 2–5 [in Polish]

17. Galskova N. D. Teoriya i praktika obucheniya inostrannym yazykam v nachalnoy shkole. [Theory and practice of teaching foreign languages in elementary school]. Smolensk : Assotsiatsiya HH1 vek, 2007. 180 s. [in Russian]

18. Hodunko L. V. Orhanizatsiia navchannia inozemnykh mov na vsikh etapakh shkilnoi ta vyshchoi osvity u Cheskii Respublitsi. [Organization of foreign language teaching at all stages of school and higher education in the Czech Republic]. *Pedahohichni nauky*. Vypusk 2 (88) 2017 pp. 91-95 [in Ukrainian]

19. Honcharenko S. Ukrainskyi pedahohichniy slovnyk. [Ukrainian pedagogical dictionary]. K. : Lybid, 1997. 376 s. [in Ukrainian]

20. Tadeieva M. I. Rozvytok suchasnoi shkilnoi inshomovnoi osvity v krainakh-chlenakh Rady Yevropy : monohrafiia. [Development of modern school foreign language education in the member countries of the Council of Europe: monograph]. Ternopil : Navchalna knyha – Bohdan, 2010. 432 s. [in Ukrainian]